

Eiropas Savienības (ES) vispārējā budžeta pārskats par 2023. finanšu gadu: finanšu plūsma dalībvalstīs un detalizēti Latvijā

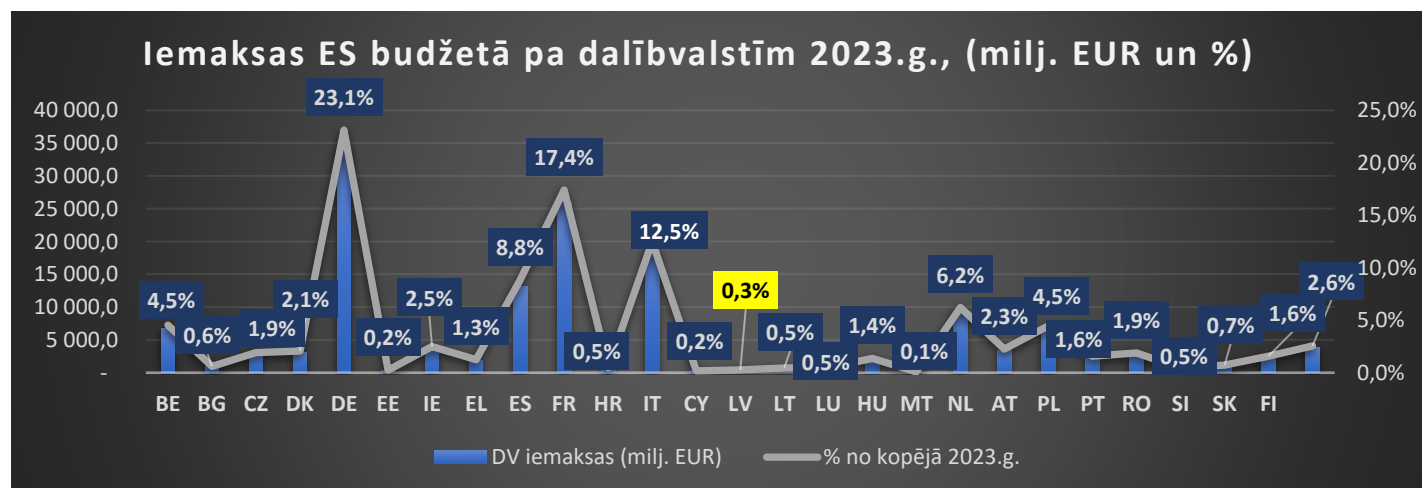
“ES budžets nav spēle, kur ir uzvarētāji un uzvarētie. Ikviens iegūst no dalības ES: ceļojumi bez pārbaudēm uz robežām, cenas ziņā pieejami telefona zvani no ārvalstīm un koordinēta ES reakcija uz koronavīrusa pandēmiju un tās sekām. Visas ES dalībvalstis gūst labumu no dalības vienotajā tirgū — tas ļauj kopīgi risināt, piemēram, problēmas saistībā ar migrāciju un cīņu pret terorismu un klimata pārmaiņām, kā arī piedāvāt iedzīvotājiem labākus ceļus, modernus sabiedriskos pakalpojumus un progresīvas medicīniskās aprūpes tehnoloģijas. Norādītie ieguvumi aptver tikai nelielu daļu no kopējām priekšrocībām, ko sniedz dalība ES. Izdevumi, kas šķietami novirzīti tikai uz kādu konkrētu dalībvalsti, var dot labumu vairākām vai visām dalībvalstīm, ņemot vērā ES izdevumu plašākas, papildu ietekmes rezultātus, vai attiekties uz Eiropas mēroga sabiedrisku pakalpojumu, kam vajadzīgs kopīgs finansējums.”¹

2023.gads ir trešais gads spēkā esošajā plānošanas periodā – Daudz gadu finanšu shēma (turpmāk – DFS) 2021.-2027.gadam. Ik gadu, periodā $n+1$, Eiropas Komisija publicē datus par finanšu plūsmu – iemaksāto un saņemto finansējumu – iepriekšējā gadā². Dati atspoguļo faktisko³ finansējumu, kurš dalībvalstīm izmaksāts pārskata gadā un kuru tās iemaksājušas ES vispārējā budžetā. 2023. gadā tika apstiprināti pieci ES budžeta grozījumi, kas koriģē ieņēmumus un izdevumus atkarībā no vajadzībām un kā rezultātā finanšu apjoms gada beigās atšķiras no sākotnēji apstiprināta budžeta.

1. Nominālie rādītāji pārskata periodā

Dalībvalstu iemaksas ES vispārējā budžetā jeb t.s. pašu resursus un to iekasēšanas kārtību nosaka attiecīgi tiesību akti.⁴ Dalībvalstu pašu resursu iemaksas ierasti veido ap 90% no budžeta ieņēmumiem. ES vispārējā budžeta ieņēmumi veidojas arī no citiem avotiem – soda naudas, iepriekšējā gada budžeta izpildes pārpalikums u.c. avoti. Visu 27 ES dalībvalstu⁵ pašu resursu iemaksas 2023.gadā veidoja 148 671,8 milj. EUR. **Latvijas pašu resursu iemaksas** pārskata periodā veidoja **384,8 milj. EUR**, kas nomināli ir 0,3% no iemaksu kopapjoma (*1. diagramma*). Šāds nominālais iemaksu apjoms Latviju ierindo 24.vietā starp visām dalībvalstīm.

1. *diagramma*: ES dalībvalstu iemaksas ES vispārējā budžetā 2023.gadā, milj. EUR un % no kopējā pašu resursu ieņēmumu apjoma

¹ [Izdevumi un ieņēmumi - Eiropas Komisija](#)

² Pārskatā izmantotie dati Eiropas Komisijas mājas lapā, [Spending and revenue - European Commission](#).

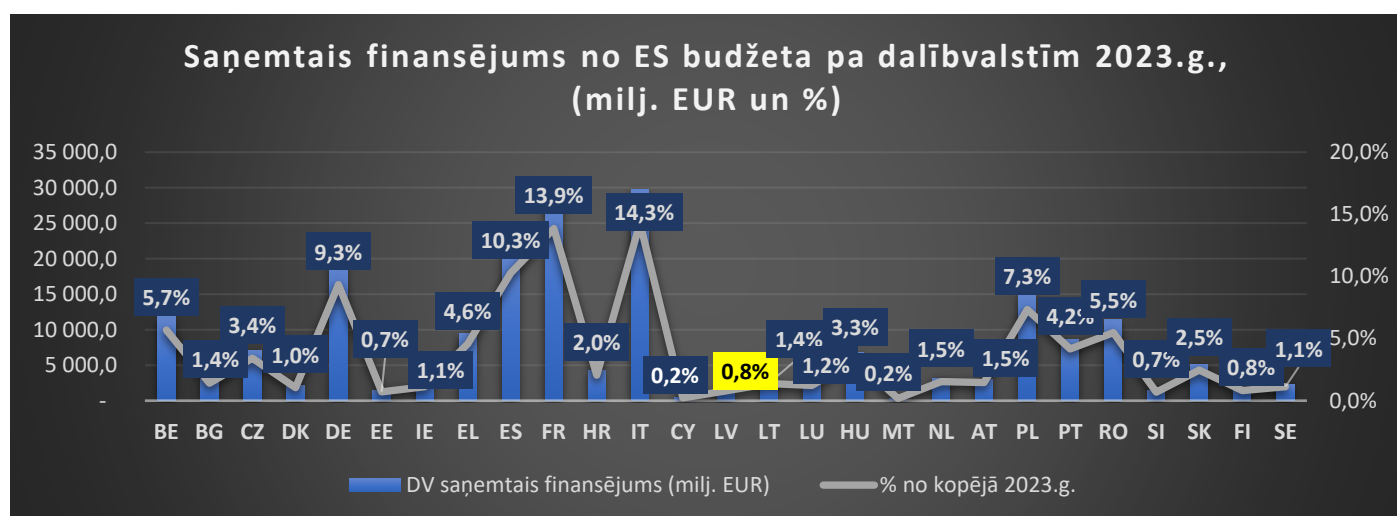
³ Faktiskie dati norāda uz saņemto un iemaksāto finansējuma apjomu, kurš ir atkarīgs no ikgadējā budžeta ieviešanas tempa un specifikas.

⁴ Aprakstīs Finanšu ministrijas mājas lapā: [ES un ES budžets | Finanšu ministrija \(fm.gov.lv\)](#).

⁵ BE-Belģija; BG-Bulgārija; CZ-Čehijas Republika; DK-Dānija; DE-Vācija; EE-Igaunija; IE-Īrija; EL-Griekija; ES-Spānija; FR-Francija; HR-Horvātija; IT-Itālija; CY-Kipra; LV-Latvija; LT-Lietuva; LU-Luksemburga; HU-Ungārija; MT-Malta; NL-Nīderlande; AT-Austrija; PL-Polija; PT-Portugāle; RO-Rumānija; SI-Slovēnija; SK-Slovākija; FI-Somija; SE-Zviedrija.

Faktiskie izdevumi pārskata periodā jeb izmaksātais finansējums dalībvalstīm var tikt attiecināts gan uz esošo plānošanas periodu, gan arī uz iepriekšējo un var ietvert izmaksas par programmām no iepriekšējās DFS (piemēram, starposma un noslēguma maksājumi Kohēzijas politikā). Arī ES vispārējā budžeta izdevumus un to apjomu, veidus un izmaksu kārtību nosaka konkrēti tiesību akti.⁶ Ņemot vērā spēkā esošo plānošanas periodu un iniciatīvas, pārskatā ietverts arī finansējums, kuru dalībvalstis saņēmušas pagaidu atvēršanas instrumenta *NextGenerationEU* ietvaros. Izdevumi tiek piešķirti arī citiem saņēmējiem (piemēram, trešajām valstīm, ekonomikas sadarbības valstīm u.c.), tomēr šāda veida resursi ir salīdzinoši neliela daļa no kopējiem ES budžeta izdevumiem. 2023. gadā faktiski izmaksātā summa visām ES dalībvalstīm veido 208 011,3 milj. EUR. **Latvijai piešķirtais finansējums** pārskata periodā veido **1 669,8 milj. EUR**, kas nomināli ir vien 0,8% dalībvalstīm izmaksātā kopapjoma (2. diagramma) un tas ierindo Latviju 23. vietā visu dalībvalstu vidū.

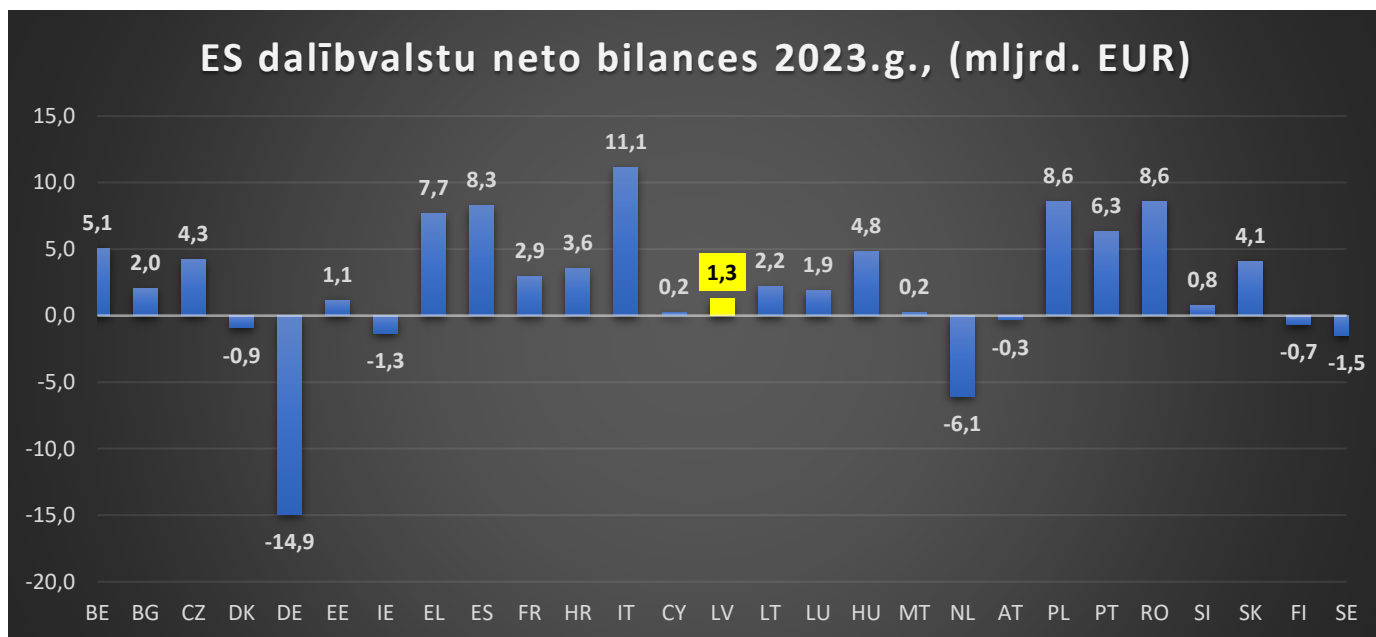
2. diagramma: ES dalībvalstīm izmaksātais finansējums no ES vispārējā budžeta 2023.gadā, milj. EUR un % no kopējā izmaksātā finansējuma apjoma

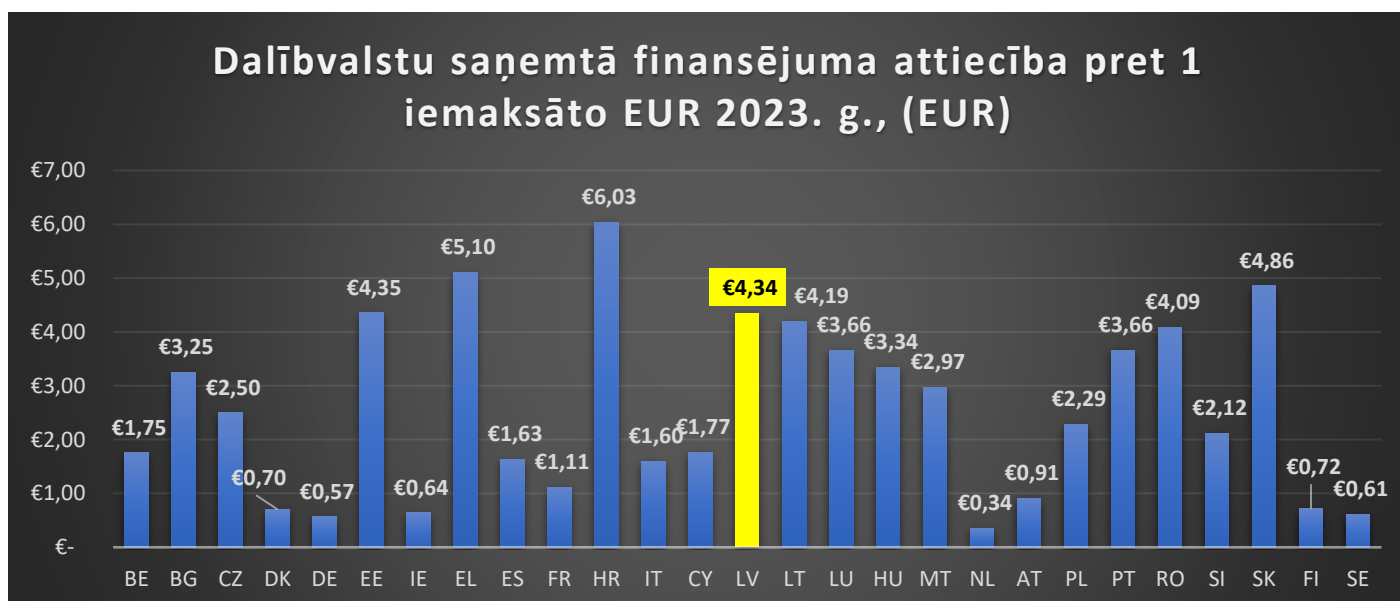
Nomināls dalībvalstu iemaksu un saņemtā finansējuma bilances salīdzinājums norāda uz tradicionālo dalībvalstu sadalījumu maksātājvalstīs un saņēmējvalstīs. Negatīva balance ir Dānijai, Vācijai, Īrijai, Nīderlandei, Austrijai, Somijai un Zviedrijai. Turpretim pārējām dalībvalstīm nomināli balance ir pozitīva un tas nozīmē, ka atskaites periodā šīs valstis ir saņēmušas lielāku finansējuma apjomu, nekā iemaksājušas ES vispārējā budžetā. Pārskats atspoguļo faktisko finanšu plūsmu un gadu no gada valstu vidū iemaksu un saņemtā finansējuma rādītāji var atšķirties atkarībā no programmu ieviešanas tempa un ieņēmumu summas katrai valstij, tomēr kopumā balance un līdz ar to arī valstu pozīcija – saņēmējvalsts vai maksātājvalsts – praktiski, nemainās. Kā norādīts 3. diagrammā, **Latvijas 2023. gada balance joprojām ir pozitīva un starpība starp iemaksāto un saņemto resursu apjomu veido 1,3 mljrd. EUR**. Kopš iestāšanās ES, Latvijas balance ik gadu ir bijusi pozitīva.

⁶ Aprakstīts Finanšu ministrijas mājas lapā: [ES un ES budžets | Finanšu ministrija \(fm.gov.lv\)](#)

3. diagramma: 2023.gada dalībvalstu neto bilances, mljrd. EUR

Nominālo datu atspoguļojums (4. diagramma) valūtas vienībās norāda uz līdzvērtīgu dalībvalstu sadalījumu nosacīto ieguvumu ziņā. Saņēmējvalstu iegūto *euro* apjoms par katru iemaksāto *euro* vienību ir augstāks nekā maksātājvalstīm. Tādas saņēmējvalstis, kā Horvātija, Grieķija, Igaunija, Latvija, Slovākija, Lietuva, Rumānija, pārskata gadā par katru iemaksāto 1 EUR ir saņēmusi virs 4 EUR atpakaļ. Luksemburga pie nomināliem rādītājiem iekļūst saņēmējvalstu lokā, bet atšķiras no iepriekš minētajām valstīm, jo, ja pārējām uzskaitītajām dalībvalstīm nozīmīgākais saņemtā finansējuma avots ir struktūrfondi, tad Luksemburgā tas ir finansējums Eiropas publiskās administrācijas uzturēšanai, ņemot vērā ES institūciju un secīgi arī darba spēka plašo izvietojumu valsts teritorijā. Līdz ar to Luksemburga ierasti netiek pieskaitīta t.s. saņēmējvalstu grupai no ieguvumu interešu aspekta. Kopumā saņēmējvalstu saņemto un iemaksāto valūtas vienību attiecība variē robežās no 2 līdz pat 6 EUR par katru iemaksāto vienību. **Latvija 2023. gadā par katru iemaksāto 1 EUR pretī ir saņēmusi 4,34 EUR.** Savukārt maksātājvalstis par katru iemaksāto 1 EUR iepretim saņem vien daļu no tā, variējot robežās no 0,3 līdz 0,9 EUR centiem.

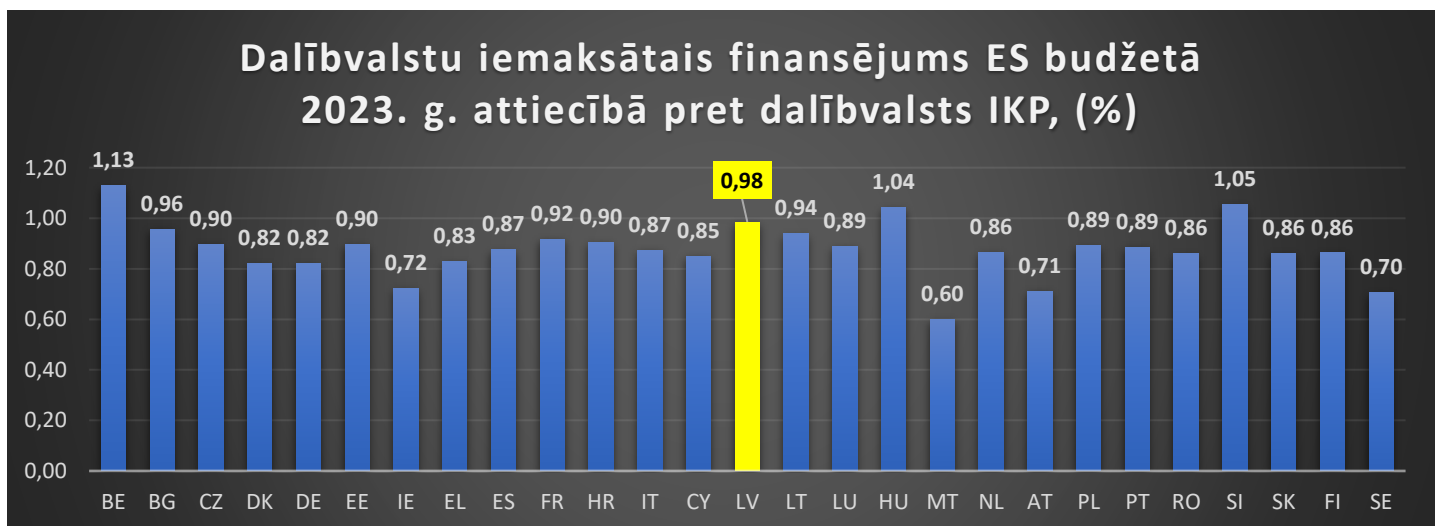
4. Diagramma: saņemtās *euro* vienības par katru iemaksāto *euro* dalībvalstu vidū

2. Ekonomiskie rādītāji pārskata periodā

Izvērtējot datus par ES budžeta finanšu plūsmu no ekonomiskā aspekta un salīdzinot iemaksu un saņemtā finansējuma apjomus pret katras dalībvalsts iekšzemes kopproduktu (turpmāk – IKP), redzams, ka situācija atšķiras. Diagrammas norāda uz to, ka, izsakot nominālos ciparus pret katras dalībvalsts labklājības līmeni, ir iespējams objektīvāk novērtēt valstu ieguvumus un piensumu ES vispārējā budžetā.

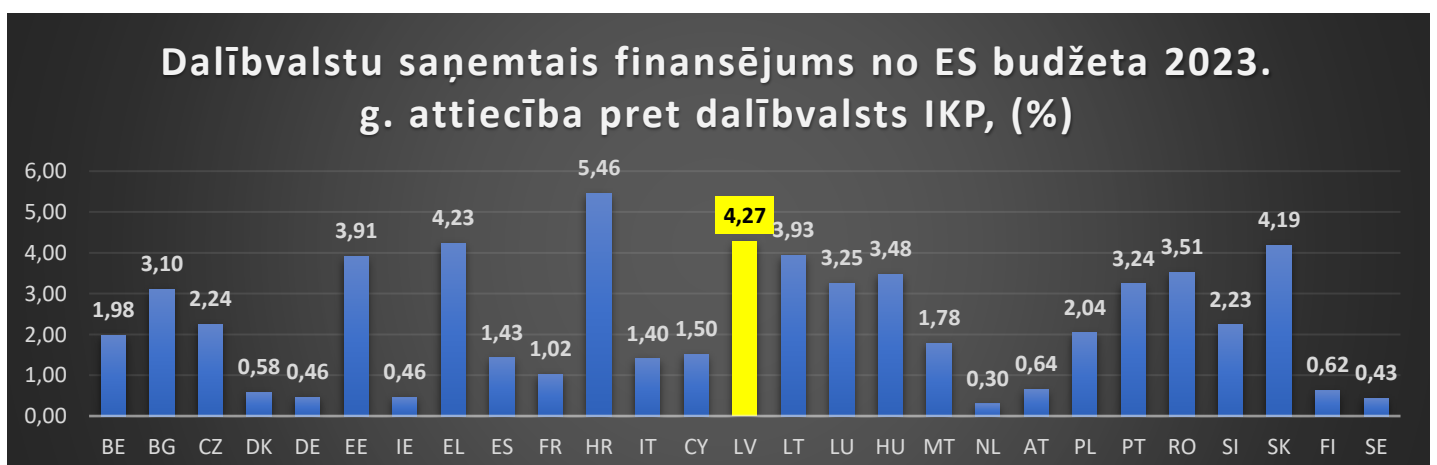
5. diagrammā dati norāda uz salīdzinošu dalībvalstu vienlīdzību iemaksu ziņā, tā kā gandrīz visu dalībvalstu iemaksātais pašu resursu apjoms ES vispārējā budžetā ir līdzvērtīgs, ja to pielīdzina katras dalībvalsts IKP. Iemaksu apjoms ir tuvu 1% no dalībvalstu kopprodukta. Iemaksu apjoms variē robežās no 0,6% līdz 1,1%. **Latvijas iemaksu apjoms 2023. gadā veido 0,98% no tās 2023.gada faktiskā IKP (t.i. no 39 072,5 milj. EUR, tekošajās cenās).** Šāda iemaksu apjoma izteikšana procentuāli no IKP, ierindo Latviju 4. vietā starp visām dalībvalstīm pārskata gadā. Šāds datu izkārtojums, tikai apstiprina faktu, ka, lai arī dalībvalstu ekonomiskā situācija atšķiras, to iemaksātais finansējuma apjoms ES vispārējā budžetā ir solidārs un pakārtos valsts labklājībai. Tādējādi ietekme uz valstu nacionālajiem budžetiem ir līdzvērtīga. Ekonomiski, katras dalībvalsts maksāspēja atbilst tās iespējām, ko nominālais iemaksu apjoms neuzrāda.

5. diagramma: dalībvalstu iemaksas ES budžetā pret katras dalībvalsts IKP 2023.gadā, %

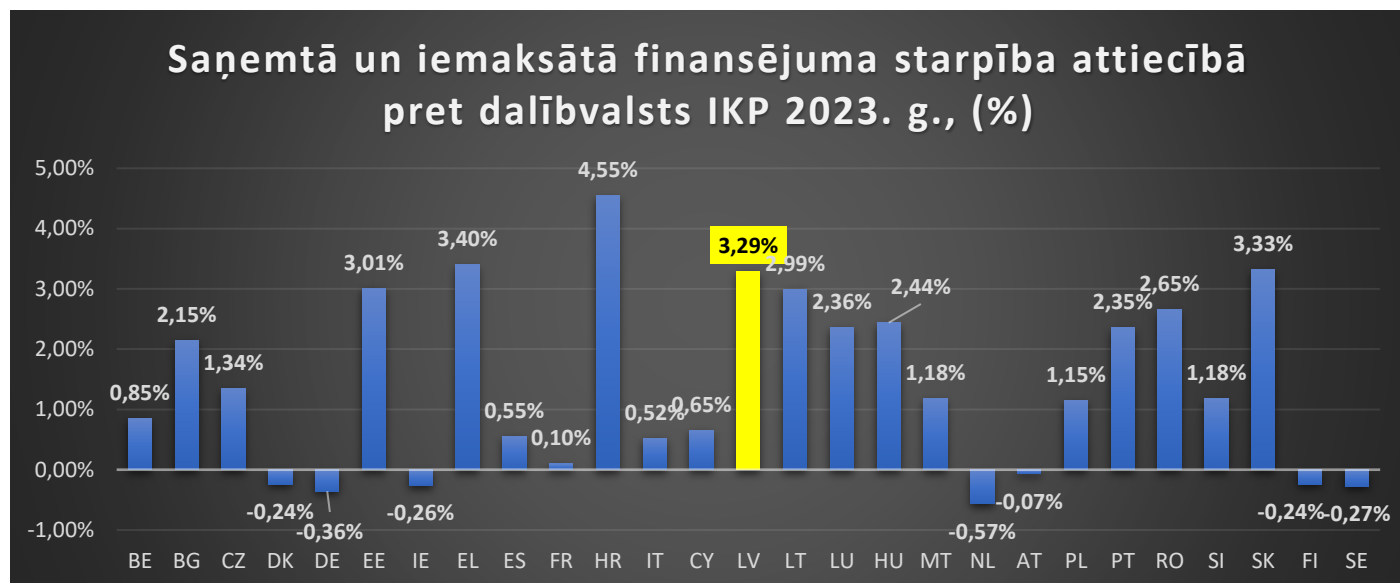
Pretējus secinājumus var izdarīt, vērtējot datus par saņemtā finansējuma nozīmi dalībvalstu ekonomikās. 6. diagrammā redzams, ka saņēmējvalstis, kuru bilance arī nomināli ir pozitīva, ar ES fondu un programmu finansējuma ievērojami stiprina savu ekonomiku. Lielāko saņēmējvalstu finansējuma proporcija kopproduktā sasniedz pat 5% atzīmi vai tuvojas tam. **Latvijas saņemtais finansējums 2023.gadā veido 4,27% no tās IKP** un tas ierindo Latviju 2.vietā visu ES dalībvalstu vidū.

6. diagramma: dalībvalstīm piešķirtais finansējums no ES budžeta pret katras dalībvalsts IKP 2023.gadā, %

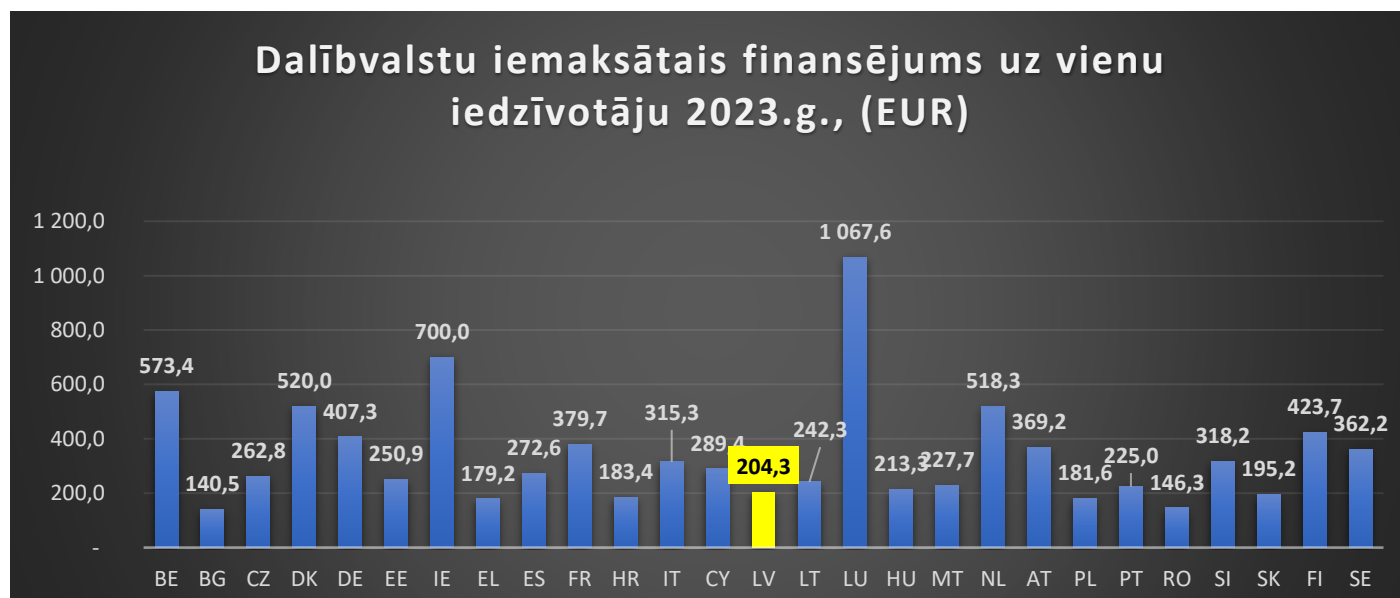
No iepriekš minētā zemāk attēlā redzams, ka dalībvalstu bilances attiecībā pret IKP akcentē reālos valstu ieguvumus no ES vispārējā budžeta. Procentuālā izteiksmē iepriekš identificētās negatīvās bilances lielākajām dalībvalstīm neveido pat 1% no to IKP (7. diagramma). Taču, kā minēts, nomināli lielāko saņēmējvalstu bilanču attiecība pret IKP variē robežās no 3 līdz pat 4,5 % un norāda uz vērā ņemamo saņemto resursu ieguldījumu un nozīmību šo valstu labklājības līmeņa celšanā.

7. diagramma: ES dalībvalstu bilances salīdzinājumā ar to 2023.gada IKP, %

Tāds ekonomiskais kritērijs, kā iedzīvotāji, neievieš būtiskas korekcijas dalībvalstu iedalījumā maksātājos un saņēmējos, tomēr ļauj aplūkot ES finanšu plūsmu no cita skatu punkta. Lielākie ieguldījumi un iemaksas nāk no dalībvalstīm, kuru nomināli iemaksātā summa ir lielāka un kuras iedzīvotāju skaita ziņā ne vienmēr ir lielākās valstis (8. diagramma). Dati atkārtoti norāda uz atšķirīgo labklājības līmeni dalībvalstīs. Secīgi, pārskata periodā izmantojot iedzīvotāju skaitu uz 2023.gada 1.janvāri, tādas valstis kā Luksemburga, Īrija, Dānija, Somija, Beļģija, Nīderlande, Vācija, Austrija, Francija un Zviedrija maksājušas lielāku summu ES vispārējā budžetā par vienu cilvēku. **Latvijas iedzīvotāju skaits uz pārskata gada 1.janvāri bija 1 883 008 (cilv.), rezultātā maksājums par vienu iedzīvotāju veidoja aptuveni 204,3 EUR.** Tas ierindo Latviju 21.pozīcijā visu dalībvalstu vidū.

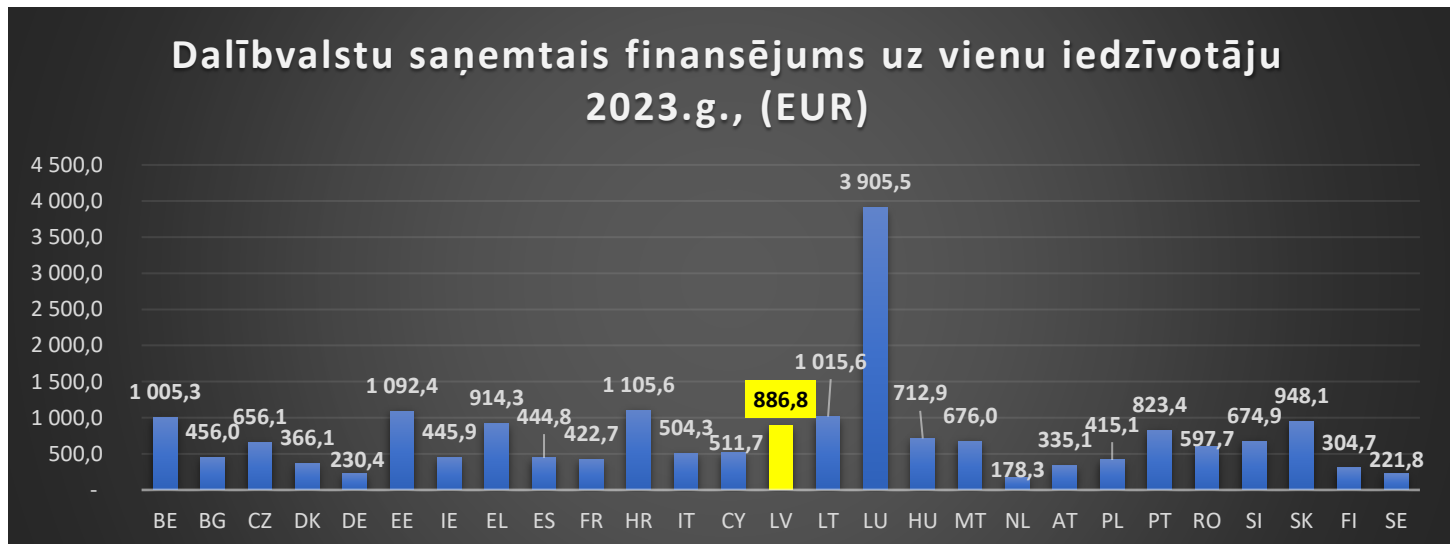
8. diagramma: ES dalībvalstu iemaksātā summa ES budžetā 2023.gadā par vienu cilvēku, EUR

Vērtējot saņemto resursu apjomu no ES budžeta uz vienu iedzīvotāju, redzams, ka tās valstis, kuru labklājības rādītāji ir augstāki, nodrošina, ka arī saņemtā summa uz 1 cilvēku ir lielāka, arī gadījumos, kur dalībvalsts nav iedzīvotāju skaita ziņā lielākā. 9. diagrammā īpaši izceļas Luksemburga, kurā iedzīvotāju skaits uz 2023. gada 1. janvāri bija 660 809 cilvēki un saņemtais finansējums vismaz 5 vai vairāk reizes pārsniedz citu dalībvalstu saņemto summu uz iedzīvotāju, t.i. Luksemburga saņēma aptuveni 3905,5 EUR uz katru iedzīvotāju. **Latvija 2023. gadā saņēma aptuveni 886,8 EUR uz vienu iedzīvotāju**, kas ierindo Latviju 8. vietā starp visām 27 dalībvalstīm.

9. diagramma: dalībvalstu saņemtais finansējums no ES budžeta 2023. gadā uz vienu iedzīvotāju, EUR

3. Izdevumi kategoriju griezumā

Dalībvalstīm piešķirtais finansējums ikgadējos budžetos pa izdevumu kategorijām proporcionāli līdzvērtīgs arī DFS apstiprinātajam kategoriju finansējuma apjomam. Secīgi lielāko finansējuma izmaksu dalībvalstis saņēmušas Kohēzijas politikas un Kopējās lauksaimniecības politikas ietvaros. Pārskatā iekļautas arī izmaksātais finansējums dalībvalstīm no pagaidu atveseļošanas instrumenta *NextGenerationEU* izdevumu kategoriju griezumā, no kura lielākā daļa finansējuma paredzēta dalībvalstu ekonomiku noturības stiprināšanai. Eiropas Komisijas tieši un netieši pārvaldītajās programmās finansējums DFS ir proporcionāli mazāks, līdz ar to arī veido mazāku īpatsvaru ikgadējā budžeta izdevumos. Kopumā ikgadējos budžetos izdevumu apjoms atkarīgs no programmu ieviešanas tempa jeb projektu ieviešanu vajadzībām. Zemāk, 1. tabulā, atspoguļots dalībvalstīm izmaksātais finansējums pa izdevumu kategorijām, norādot kategorijas īpatsvaru kopējā 2023. gada izdevumu apjomā.

1. tabula: 2023. gadā dalībvalstīm izmaksātais finansējums pa izdevumu kategorijām un to īpatsvars kopējā izmaksātajā apjomā

Kategorijas nosaukums	Izmaksātā summa dalībvalstīm 2023.g., (milj. EUR),	Proporcija no kopējā dalībvalstīm izmaksātā apjoma 2023.g., (%)
1. Vienotais tirgus, inovācija un digitālā joma	19 115,4	9,2%
2(a). Ekonomiskā, sociālā un teritoriālā kohēzija	61 183,6	29,4%
2(b). Noturība un vērtības	52 291,2	25,1%
3. Dabas resursi un vide	58 662,9	28,2%

4.Migrācija un robežu pārvaldība	2 330,7	1,1%
5.Drošība un aizsardzība	1 329,7	0,6%
6.Kaimiņattiecības un pasaule	873,4	0,4%
7.Eiropas publiskā administrācija	10 224,8	4,9%
<i>Izmaksāts dalībvalstīm no īpašajiem ārpusbudžeta instrumentiem</i>	1 999,7	1,0%
KOPĀ	208 011,3	100,00%

Strukturējot un analizējot Latvijai piešķirto finansējumu pa kategorijām jeb nozarēm, 10. diagrammā attēlots to apjoms un īpatsvars kopējā saņemtajā finansējumā. 2023. gadā Latvija, kā ierasts, lielāko piešķirumu jeb 55% no kopējā apjoma saņēma 2a. izdevumu kategorijā *Ekonomiskā, sociālā un teritoriālā kohēzija*. Izmaksas pārskata periodā šīs kategorijas ietvaros veidoja aptuveni 920,2 milj. EUR. Savukārt 31% no kopējā piešķirtā finansējuma veido resursi 3.izdevumu kategorijā *Dabas resursi un vide* un paredzēti pamatā tiešmaksājumiem zemniekiem un lauksaimniecības attīstības projektu īstenošanai. Saņemtā summa 2023.gadā šajā nozarē veido 520 milj. EUR. Aptuveni 7,5% jeb 125 milj. EUR tika piešķirti *Vienotā tirgus, inovācijas un digitalizācijas* jomu stiprināšanai no 1.izdevumu kategorijas. Savukārt 44 milj. EUR jeb 2,6% no kopējā finansējuma apjoma Latvijai izmaksāja 2b.izdevumu kategorijas ietvaros ekonomikas noturībai. Izdevumi un Latvijai izmaksātais finansējums iekšlietu jomā veido nedaudz virs 1% no kopējā, savukārt, izdevumi ārpolitikā un administratīvajām vajadzībām veido nepilnu procentu no kopējā.

10. diagramma: Latvijai piešķirtais finansējums no ES budžeta 2023.gadā pa izdevumu kategorijām, % no kopējā

